

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

Маруніна Г.Г.

ВИХОВАННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ ГІДНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Методичні рекомендації

Кіровоград - 2014

УДК 373.015.31:17.022.1
ББК 74.100.53
М 29

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах Комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (протокол № 3 від 03 грудня 2013 р.; лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України № 14.1/12-Г-44 від 21 січня 2014 р.)

Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 9 від 28 жовтня 2013 р.)

Рецензенти:

Хомич Л. О. — д-р пед. наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Петрочко Ж. В. — д-р пед. наук, старший наук. співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання НАПН України;

Барбазюк О. А. — директор науково-методичного центру управління освіти Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації.

М 29 **Маруніна Г. Г.**

Виховання основ культури гідності дошкільників : [методичні рекомендації] / Г. Г. Маруніна. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 28 с.
ISBN 978-966-189-289-6

У методичних рекомендаціях «Виховання основ культури гідності дошкільників» висвітлюються зміст, форми, методи і педагогічні умови виховання основ культури гідності дітей старшого дошкільного віку.

Методичні рекомендації адресовані практичним педагогам, студентам педагогічних вузів, батькам.

УДК 373.015.31:17.022.1
ББК 74.100.53

ISBN 978-966-189-289-6

© Маруніна Г. Г., 2014
© ТОВ «Імекс-ЛТД», 2014

Теоретичні засади виховання культури гідності старших дошкільників в умовах суспільного дошкільного виховання

Розробка проблеми морального виховання людини зумовлює необхідність виховання громадянина суспільства з розвинутим почуттям власної гідності. Державна політика в галузі дошкільної освіти, що визначається Конституцією, Законом України «Про освіту», Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, спрямовує фахівців у галузі вікової та педагогічної психології на пошук оптимальних шляхів особистісного розвитку дошкільників, розкриття механізмів формування їхньої життєвої компетентності як здатності в міру своїх вікових можливостей самостійно та свідомо виробляти позитивне ставлення до світу і до себе.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, різні аспекти означеної проблеми відображено у наукових працях І. Беха, О. Кононко, Н. Дятленко, В. Котирло, М. Лісіної, А. Сілвестру та ін. У вітчизняній педагогіці проблема виховання гідності у дітей висвітлювалась у роботах А. Макаренка, В. Сухомлинського, О. Захаренка, І. Синиці, С. Удовиської, Н. Чиренко.

Метою нашого дослідження є визначення, наукове обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов, які забезпечують ефективне виховання основ культури гідності дошкільників. Виявленню таких умов та їхньому обґрунтуванню передувала діагностика проявів культури гідності дошкільників 5-7 року життя.

Почуття гідності проявляється вже в ранньому дитинстві і значною мірою залежить від оцінки їхніх дій, вчинків з боку авторитетних дорослих. Культура гідності проявляється в ситуаціях відстоювання власної честі. Культура гідності тісно пов'язана з чесністю, справедливістю, самолюбством та самоповагою. Виховання цих якостей передбачає наявність у дитини адекватної самооцінки.

У своєму дослідженні ми опираємося на визначення ключового поняття «культура гідності зростаючої особистості» І.Д. Беха та К.І. Чорної, згідно якого культура гідності особистості — це ціннісне ставлення до себе та до інших. Людина культури гідності — це самодостатня особистість, яка в першу чергу оцінює свої можливості, орієнтуючись на внутрішній поклик, лише потім враховує думки, оцінки, очікування інших стосовно себе [1, с. 132].

Схожих поглядів дотримується О.Л. Кононко, яка вважає, що гідність — складний феномен, який поєднує в собі усвідомлення особистістю мотиву свого вчинку, самооцінку, самоконтроль, вольові зусилля, переживання за результат виконаної справи, гордість за свої досягнення, повагу до себе (самоповага), повагу до інших [4].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні також розглядається поняття гідності як провідної якості особистості, що проявляється у здатності поводитися самостійно, мати власну точку зору, не погоджуватись з несправедливою оцінкою своїх якостей та досягнень, уникати або чинити опір приниженню та образам, доводити власну правоту, самостійно регулювати свою поведінку. Гідність — природний механізм самозбереження особистості, що допомагає дошкільнику бути соціально компетентним, свідчить про повноцінний особистісний розвиток змістовних ліній «Я-психічне» та «Я-соціальне» сфери життєдіяльності «Я Сам».

На думку вітчизняних дослідників, починати закладати основи культури власної гідності слід вже у ранньому віці, підтримуючи у дитини впевненість у праві проявляти, утримувати та відстоювати власну гідність. Дана цінність є складовою моральних емоцій — задоволення, поваги, приниження, образи, гніву. Так, почуття самолюбства у дошкільника проявляється у поєднанні почуття власної гідності з ревним ставленням до думки про нього оточуючих людей. Виховання гідності людини — обов'язкова умова сучасного морального виховання дошкільників. Воно можливе за умови сформованості у дітей самоповаги, яку ми розглядаємо як переживання шанобливого ставлення до себе, гордість за свої досягнення, успішну діяльність. Виховання вищезазначених почуттів передбачає сформовану здатність дитини адекватно оцінювати себе та оточуючих людей.

Дуже важливо виховувати у дошкільників впевненість у правильності моральної поведінки. Адже поважати інших може лише людина із сформованою культурою гідності, а не та, що принижується і підкорюється іншим.

У цьому сенсі дошкільний вік розглядається нами як найбільш чутливий, оскільки саме в цей період життя дитини закладаються основи ціннісних орієнтацій особистості, виникають перші світоглядні уявлення, спостерігається надзвичайна пластичність психіки (І. Бех, Л. Виготський, С. Рубінштейн); висока емоційна сприйнятливність (О. Запорожець); з'являються такі особистісні новоутворення, як внутрішні етичні інстанції (Л. Божович, Д. Ельконін); формується самооцінка (М. Лісіна, О. Сілвестру), виявляється бажання бути визнаним в колі однолітків, дорослих. Таким чином, дошкільний вік є важливим періодом становлення особистості, оскільки в цей час закладаються основи характеру людини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки, починають формуватися якості, які роблять її людиною.

У період старшого дошкільного віку збагачується зміст і форми різних видів діяльності дитини. Значну роль у грі відводиться передачі рольових відносин, однак діти не просто передають людські стосунки, а й моделюють їх. Гра дедалі набирає творчого характеру. У процесі розвитку гри розвиваються стосунки між членами дитячого колективу. Вона згуртовує дітей, збагачує їхній реальний досвід взаємин.

Під час сприймання літературних творів зовнішні прояви емоційного сприйняття та відгуку на події меншою мірою виражені, ніж у попередні вікові періоди, однак внутрішня емпатія висока. Найбільше розуміння змісту літературного твору відбувається через його програвання.

П'ятирічні діти більш стримані та менш образливі. Відбувається подальша диференціація почуттів. Тепер вже діти здатні відчувати гордість, жалість, ревності, заздрощі.

Сильні переживання в дітей можуть викликати непорозуміння з дорослими і ровесниками. Діти 5-ти років можуть обмежувати свої бажання, долати перешкоди, правильно оцінювати результати власних дій. Наприкінці шостого року дитина може підкоряти свою увагу вимогам дорослого та усвідомлювати цю необхідність. Розвивається здатність передбачати наслідки дій. Формується почуття відповідальності за свою поведінку, елементи самоконтролю. Дитина підпорядковує свої дії меті, але привабливі обставини можуть відвернути її увагу від намірів. Здатність наслідувати позитивний еталон поведінки краще реалізується за присутності дорослого.

Контролювання власної поведінки стає більш тривалим і стійким. До старшого дошкільного віку діти приймають оцінки їхньої поведінки та особи на віру. Наприкінці шостого року уявлення про себе стають більш самостійними. Зростає критичність дитячої оцінки. Однак самооцінка все ще залишається завищеною, і це є нормальним виявом психічного розвитку дитини.

У цей період формуються нові якості особистості: почуття справедливості, адекватне переживання удачі або невдачі, здатність регулювати спільну діяльність, колективізм, дисциплінованість, стриманість, відповідальність.

Яскраво виражена потреба в спілкуванні з ровесниками призводить до мимовільного порівняння себе з іншими, до наслідування дій іншого. В цей період також різко зростає прагнення до участі в якій-небудь справі з іншими. Наприкінці шостого року виникають спільноти дітей, що займаються однією діяльністю, грою, виявляються елементарні форми групової солідарності. Діти починають вирізняти особисті властивості однолітків: «дуже добрий», «гарно стрибає» тощо.

Під впливом засвоєння норм і правил формуються етичні еталони поведінки. Новоутвореннями старшого дошкільного віку є: становлення ієрархії мотивів діяльності (на перший план виступають мотиви морального змісту); формування диференційованої самооцінки; виникнення потреби в суспільно значущій діяльності; здатність до рефлексії; антиципація (передбачення можливих дій та оцінок з боку інших, упередження тієї чи іншої ситуації).

Оскільки моральні норми мають узагальнений характер і недостатні повному усвідомленню дошкільниками тією мірою, що необхідна для регуляції власної поведінки, тому дошкільники не можуть скористатися цими нормами в ситуаціях, що вимагають морального вибору. Щоб розвивати в дитини переконання в значущості позитивних вчинків і сприяти висновку про те, що вона «робитиме добре», необхідні умови, коли дитина займає позицію «Я сам!» (вона може оцінити описану ситуацію, учинок персонажа в ній і вирішує, як вона самостійно діятиме в подібних випадках).

Для розв'язання цього завдання ми намагались врахувати наявність наступних умов:

1. Моральні норми повинні бути подані дітям у вигляді доступних для них моральних правил. Найяскравіше вони ілюструються в художній літературі у формі позитивних або негативних вчинків, що викликають у дошкільників моральні почуття, спонукаючи їх дотримуватися позитивних зразків, бути схожими на позитивних героїв і втримуватися від негативних вчинків.

2. Для виключення формалізму у знаннях про мораль, необхідно залучати дітей до різноманітної діяльності, що дозволяє використовувати моральні норми як засоби регуляції ставлення до різних сторін навколишнього світу, а також переводити знання в реальну поведінку.

3. Організуючи діяльність дітей, необхідно визначати її обсяг, наявність труднощів, подолання яких вправляє дошкільників у прояві морально-вольових якостей і сприяє успіху.

4. Важливими є використання диференційованих оцінок, прояви уваги до недоліків у результатах діяльності дітей, до «ситуацій неуспіху». При цьому не слід допускати зниження їх інтересу до діяльності. Ситуація неуспіху — це спонук до пошуку помилок, їх причин і способів виправлення [5].

Врахування вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку, наукових психолого-педагогічних та філософських літературних джерел дав нам змогу визначити компоненти, критерії, показники вихованості культури гідності дітей 5-7 року життя. Були визначені наступні компоненти: 1 — людська гідність; 2 — особистісна гідність (власна); 3 — національна гідність. Нами були визначені

до кожного з компонентів критерії та їхні показники: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий (Табл. 1).

Таблиця 1

Компоненти, критерії та показники виховання основ культури гідності старших дошкільників

т/г	Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий
ЛЮДСЬКА	1. Має уявлення про права дитини на: ім'я, громадянство, здорове зростання; любов, піклування батьків; особистий час; гру та відпочинок; індивідуальність; допомогу дорослих; власну думку; повагу до себе інших; інформацію; захист від насильства.	1. Проявляє інтерес до себе. 2. Позитивно відноситься до себе та інших людей. 3. Відчуває несправедливість у ставленні до людей.	1. Виконує свої обов'язки, поважає інших людей.
ОСОБИСТІСНА	1. Знає форми ввічливого звертання до старших, молодших, однолітків (подяка, вибачення, вітання, прохання, прощання). 2. Має уявлення про родину. 3. Знає родинні традиції своєї сім'ї. 4. Має уявлення про себе, свої позитивні та негативні якості. 5. Знає правила поведінки в громадських місцях (театр, транспорт, магазин, ліфт, кіно, потяг, виставка, стадіон, кафе, пляж, вулиця, телефонна етика).	1. Пишається своїми предками (гордість за свій рід). 2. Має власну точку зору; може не погоджуватись з несправедливою оцінкою своїх досягнень та якостей. 3. Співчуває, співпереживає іншим. 4. Цікавиться собою. 5. Схвалює себе за певні здобутки. 6. Цінує свої якості, вважає себе достатньо хорошим.	1. Вміє постояти за себе і відстояти свою гідність. 2. Намагається захистити менших, слабших за себе. 3. Виявляє елементи самоповаги. 4. Поводиться відповідно, може обґрунтувати свої рішення та вчинки. 5. Координує свої дії з діями інших (деценція); поводить мирнолюбно. 6. Поводиться чесно, совісно у ставленні до себе та інших. 7. Вчинок — збереження честі. 8. Вчинок — чуйність, вдячність, шанування.

НАЦІОНАЛЬНА	<ol style="list-style-type: none"> 1. Має уявлення про себе як про українця. 2. Має уявлення про свою країну (назва столиці, рідного міста / села, вулиці, де мешкає) та державну символіку (Герб, Гімн, Прапор). 3. Усвідомлює, що у світі багато різних країн, може назвати кілька з них. 4. Знає рослинний і тваринний світ рідного краю. 5. Обізнаний з досягнень у галузі національної культури. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поважає представників своєї та інших культур. 2. Знає характерні особливості основних географічних ресурсів України, назви водойм тощо. 3. Може назвати представників рослинного та тваринного світу рідного краю. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виявляє любов до України, українців, допитливість до історії свого роду, народу, держави. 2. Прихильно ставиться до людей різних національностей. 3. Дбайливо ставиться до представників рослинного та тваринного світу рідного краю зокрема, до природи загалом.
-------------	--	---	--

У дослідженні брали участь 15 педагогів і 60 дітей 5-7 років життя дошкільного навчального закладу № 650 «Берізка» м. Києва.

Узагальнивши всі результати досліджень, ми визначили рівні виховання основ культури гідності дітей 5-7 року життя: високий – 12,9 %, середній – 58,1 %, низький – 29 %.

Отримані результати свідчать: старші дошкільники мають розмиті уявлення про гідність, її прояви, проте їхні уявлення схематичні, поверхневі, обмежені, недостатньо пов'язані з реальним життям. Спостерігається неузгодженість знань та самооцінок дітьми власної моральної активності. Це пояснюється дефіцитом уваги дорослих до розвитку культури гідності в умовах сімейного та суспільного дошкільного виховання.

Результати діагностики прояву гідності дали підстави для розробки методики виховання основ культури гідності старших дошкільників. Були використані наступні методи та прийоми: читання творів художньої літератури та бесіди за їхнім змістом; колективне обговорення дій та вчинків персонажів; розглядання ілюстративного матеріалу та складання дітьми розповідей; розв'язання морально-етичних проблемних ситуацій; входження в роль позитивного героя художнього твору «А як би вчинив ти?»; дидактичні ігри та вправи на розв'язання завдань морально-етичного змісту; ігри-драматизації за змістом художніх творів тощо.

Вищеназвані методи роботи запропоновано нами для індивідуальної, групової, колективної роботи з дошкільниками для розвитку гідності дітей 5-7 р. ж. протягом дня.

Методика складена нами таким чином, щоб забезпечити збагачення когніцій дитячих уявлень про гідність, розвиток емоційно-чуттєвої сфери, набуття практичного досвіду прояву гідних вчинків у житті старших дошкільників по кожному виду гідності зокрема.

Зазначені засоби виховання основ культури гідності дітей старшого дошкільного віку можуть бути використані комплексно, реалізуючись як у повсякденному житті, так і на заняттях.

ЗРАЗКИ-ОРІЄНТИРИ ОРГАНІЗАЦІЇ РІЗНИХ ФОРМ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ

Розділ І. Людська гідність Дидактична гра «Потяг турботи»

Закон України «Про охорону дитинства»: ст. 10, 17, 18, 29, 31, 32.
Конвенція ООН: ст. 7, 8, 9, 23, 24, 26, 27, 33, 34, 35, 36, 37, 38.

Мета: формувати у дітей поняття про турботу та повагу, їх прояви та значення у житті людини; розвивати вміння дітей визначати позитивні якості людини, пояснювати можливі причини та наслідки негативного ставлення до людей; виховувати у дошкільників почуття турботи та уважного ставлення до оточуючих.

Обладнання: потяг і вагончики з кишеньками; набір казкових і мультиплікаційних героїв.

Хід гри. Дорослий на столі розкладає макет потягу із вагончиками, у яких є кишеньки для карток. На столі лежать маленькі картки з героями казок та мультфільмів — добрими та злими. Вихователь пропонує дітям, обгрунтовуючи свій вибір, посадити у потяг тільки турботливих та позитивних персонажів. Можна запропонувати дітям дати рекомендації для злих героїв: як їм виправитися, щоб їх узяти у потяг.

Гра «Кожен має право на повагу»

Конституція України: ст. 52, 53.

Закон України «Про охорону дитинства»: ст. 6, 7, 8, 10, 18, 23.
Конвенція ООН: ст. 1, 3, 15, 16, 22, 23, 31, 33, 36.

Мета: удосконалювати знання дітей про права людини загалом і право на повагу зокрема, використовуючи сюжети знайомих казок; розвивати вміння аналізувати вчинки героїв, з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки; робити висновки; закріплювати у дітей уміння правильно встановлювати емоційний стан людини, настрій; закріплювати знання піктограм «права дитини».

Обладнання: великі зображення героїв казок — добрих та злих; маленькі картки із зображенням настрою людини та піктограми «права дитини».

Хід гри. Варіант 1. Вихователь пропонує дітям розглянути картки, на яких зображені герої знайомих казок.

Завдання. Об'єднати у пари позитивного та негативного героя, назвати казку, пояснити, які права були порушені.

Варіант 2. Вихователь пропонує уважно розглянути картки з героями казок та піктограми з правами дітей.

Завдання. Розкласти піктограми тих прав, що були порушені стосовно кожного героя казки, обґрунтувати вибір.

Варіант 3. Вихователь пропонує дітям обрати казкового героя.

Завдання. Розкласти піктограми з емоціями відповідно до того, які емоції викликає даний герой у дітей, пояснити свій вибір. Назвати емоції.

Гра «Потреби та можливості»

Конституція України: ст. 52, 53.

Закон України «Про охорону дитинства»: ст. 4, 7, 8, 19.

Конвенція ООН: ст. 4, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32.

Мета: формувати у дошкільнят уявлення про те, що люди самі обирають собі житло, одяг, їжу залежно від фінансових можливостей кожного; пояснити розуміння виразу «Спочатку — найголовніше»; надати дітям роз'яснення понять: «потреби» та «можливості»; установити між ними взаємозалежність; виховувати у дітей свідоме ставлення до потреб людини, її фінансових можливостей, повагу до праці людей, економного використання сімейного бюджету.

Обладнання: середини для «квітки», «пелюстки» із зображенням потреб та можливостей людей різного віку.

Хід гри. На столі лежить середина «квітки» та «пелюстки» до неї, на яких зображені потреби людини. Дитині пропонується розкласти «пелюстки» навколо середини в залежності від їх важливості для дитини [2].

Розділ II. Особистісна гідність

Гра «Ти самий, самий!»

Мета: примноження власної гідності дитини.

Хід гри. Вихователь пропонує пограти в гру і дає наступну інструкцію: «Діти, назвіть ім'я тієї дитини, для якої характерна запропонована мною якість. Наприклад, найрозумніший. Можна назвати дітей виключно з нашої групи». Гра починається, вихователь називає різні якості: найспритніший, найввічливіший, найдопитливіший, найпрацелюбніший, найвеселіший, найдружніший і т.п. Дошкільники називають імена дітей, яким вони приписують дані якості. Педагог стежить за тим, щоб позитивна характеристика була сказана для кожної дитини. Вихователь по ходу гри може питати дітей, чому саме ця якість характерна для даної дитини.

Гра «Вчимося поважати»

Попросіть дітей подумати і розповісти, що в людях здається їм гідним пошана. Потім діти створюють коло, педагог дає комусь із них красиву повітряну кульку або квітку і говорить: «Я поважаю

Машу, тому що вона ніколи не відволікається на заняттях». Маша передає кульку своєму сусіду і говорить йому, за що вона його поважає. Гра продовжується до тих пір, поки всі діти не скажуть, за що вони поважають своїх друзів. Після цього обговоріть з дітьми, за що вони поважають батьків, братів, сестер і т.д.

Бесіда

Питання і завдання для бесіди:

- Які якості в людях найбільше заслуговують пошану?
- Які з перерахованих вчинків гідні пошани, а які ні?
- Найсильніший хлопчик у дворі б'є тих, хто з ним не згоден.
- Тато кричить на сина через те, що він погано вчиться.
- Людина годує бездомних тварин.
- Хлопчик захистив дівчинку від хуліганів.
- Дівчинка не пішла відвідати хвору бабусю тому, що їй задали багато уроків.

Дитяча гра «Дзеркало»

Мета гри: ця гра допомагає дитині відчувати себе вільно, розкритися, побачити себе збоку. Підходить для невпевнених у собі, пасивних дітей.

У грі можуть брати участь дві дитини або дитина і дорослий. Один гравець дивиться у «дзеркало» (на свого напарника), яке повторює всі його рухи. По черзі гравці міняються ролями.

Гра «Хто я?»

Мета: показати дитині неоднозначність того, що оточує її. Усвідомлення дитиною себе у світі людей.

Хід гри. Вихователь питає дітей; «А ви знаєте, хто ви? Як вас удома називають мама і тато? У дитячому саду ви хто? А в лікарні? А в школі ким будете? Коли по вулиці йдете — хто? А якщо в транспорті їдете? У магазині як вас називають? А якщо я працюватиму в магазині, відпускати товар, ким я буду? Хто я для своїх дітей? Для моїх мам і тата?» Після того, як діти відповідають на питання, педагог підводить підсумок: «Виявляється, одна і та ж людина в різних місцях називається по-різному».

Після гри можна запропонувати дітям пограти в тематичні сюжетно-рольові ігри відповідного змісту, як-от: «Сім'я», «Лікарня», «Магазин» тощо, акцентуючи увагу на прояви шанобливого ставлення до себе та до іншого.

Гра «Мені подобається в собі»

Мета: вчити дітей оцінювати та усвідомлювати свої позитивні та негативні якості, вчинки.

Хід гри. 1 варіант. Вихователь пропонує дітям назвати якості, які вони цінують у собі, якими задоволені; вчинки, завдяки яким отримують схвальну оцінку та самозадоволення.

Гра проводиться вихователем індивідуально з кожною дитиною.

2 варіант. Педагог пропонує дитині проаналізувати свої вчинки, які викликають незадоволення інших людей і знайти варіанти перетворення цих якостей у позитивні, приємні не тільки для себе, але й для оточуючих. Наприклад: «Я грубо розмовляв з мамою. Треба вибачитись перед нею. Спробую наступного разу уникнути такого вчинку» [3].

Вправа «Я не люблю»

Мета: навчити дітей висловлювати власну думку.

Хід гри. Вихователь пропонує учасникам гри по черзі розповісти, що йому не подобається у відносинах з однолітками. Можна починати так: «Я не люблю». Діти називають, наприклад: «Я не люблю, коли б'ються, забирають іграшки, кажуть неправду тощо». Під час вправи вихователь заохочує дошкільників до обговорення вчинків. У кінці вправи підводяться підсумки, з'ясовується, що найбільше засуджують діти в групі однолітків.

Гра «Чарівні імена»

Мета: навчити дітей визначати сенс і значення різних казкових імен.

Ігровий матеріал. Ілюстрації до знайомих казок.

Хід гри. Після читання будь-якої казки вихователь разом з дітьми визначає сенс і значення різних імен казкових персонажів, їхню роль у досягненні мети героя. Як ім'я того чи іншого героя сприймається іншими діючими особами? Вихователь може звернутися до етимології імені, з'ясувати причини, що спонукали автора дати герою саме таке ім'я. Наприклад, чому Бабу-Ягу назвали саме так, а дівчинку, яка весь час клопотала у печі, назвали Попелюшкою. Після цього діти спільно з вихователем з'ясовують, як імена вплинули на характер персонажа, і в чому це відображається?

Вправа «Це я»

Мета: підвищити самоцінність дитини.

Ігровий матеріал. Два набори картинок із зображенням проявів різних якостей людини (для дівчаток і для хлопчиків).

Опис вправи. Вправа проводиться з однією дитиною. Вихователь пропонує увазі дитини декілька картинок. Він повинен подивитися на кожну, вирішити, яка хороша якість тут зображена, і сказати: «Це я — такий». Наприклад, якщо на картинці зображений сильний чоловік, то дитина повинна здогадатися, що тут зображена сила, і йому потрібно сказати: «Це я — такий сильний» і т.д. Якщо дитині важко

виділити якості, зображені на картинці, то педагог питає, що тут намальовано, і підводить його до назви потрібної якості. Якщо дитина просто починає швидко перебирати картинки і, показуючи пальцем, говорити: «Це я, це я, це я», — то дорослий повинен зупинити її та запитати: «Ти який (яка)?»

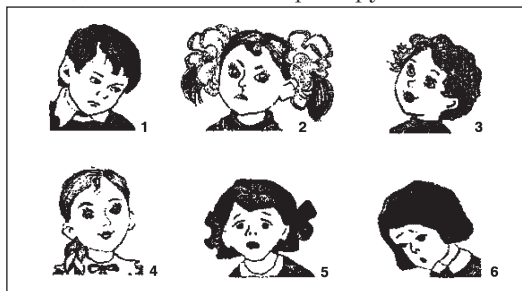
Гра «Настрій»

Мета: навчити дітей визначати настрій людини за зовнішнім виглядом.

Ігровий матеріал. Набір ілюстрацій із зображенням людей (мал. 1), тварин (мал. 2), що знаходяться в різних емоційних станах; графічні моделі різних емоцій (мал. 3).

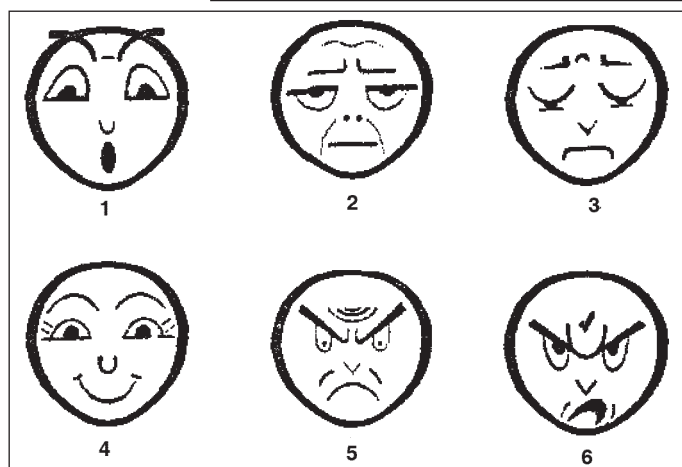
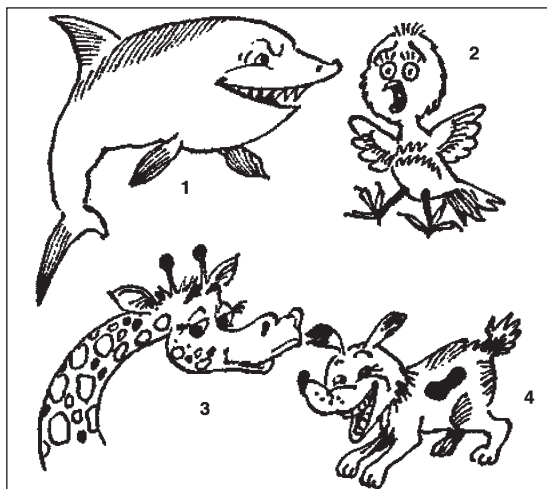
Хід гри. Вихователь пропонує дошкільникам пригадати, як на вигляд відрізнити, наприклад, перелякану людину від здивованої, веселу від сумної, злу від доброї. Дорослий може розповісти будь-яку ситуацію, описати вчинок, бажання і запропонувати дітям спробувати визначити настрій. Наприклад, розбилася чашка, втекло щеня, мама захворіла, хлоп'ята побилися і т.д. Також можна використовувати і такий варіант: намалювати або розповісти, як на вигляд розпізнати сміливого і боязкого лева (у сміливого, напевне, хвіст звитяжно піднятий вгору, лапи широко розставлені, гордий вигляд, голова високо піднята); злого і ласкавого кота; дурного і розумного ворона тощо. У процесі гри можна використовувати як вже готові малюнки, так і самостійну замальовку.

Під час подальшого проведення гри вихователь наперед готує набір фотографій або ілюстрацій із зображенням людей (мал. 1), тварин (мал. 2), що знаходяться в різних емоційних станах. Спочатку дорослий пропонує придумати розповідь за однією картинкою (фотокарткою), потім початкова кількість поступово збільшується і викладається в різній послідовності у процесі розгортання сюжетної лінії. Надалі як опору для придумування розповідей вихователь може використовувати графічні моделі різних емоцій (мал. 3). Якщо кружечки приклеїти (або намалювати) на окремих кубиках, то з їхньою допомогою можна розігравати і невеликі спектаклі.

Мал. 1. 1. Образа 2. Злість
3. Здивування 4. Радість
5. Переляк 6. Смуток

Мал. 2. 1. Підступність
2. Переляк 3. Цікавість
4. Радість

Мал. 3. 1. Здивування 2. Сум 3. Журба 4. Радість 5. Гнів 6. Лють

Гра «Подаруй картку» (О. К. Лютова, Г. Б. Моніна)

Дорослий разом з дітьми протягом декількох занять малює картки з піктограмами, що позначають різні позитивні якості. З дітьми необхідно обговорити, що означає кожна піктограма. Наприклад, картка із зображенням усміненого чоловічка може символізувати веселість, із зображенням двох однакових цукерок — доброту або чесність. Якщо діти уміють читати і писати, замість піктограм можна

записати на кожній картці будь-яку позитивну якість (обов'язково позитивну).

Кожній дитині видається 5-8 карток. За сигналом ведучого діти закріплюють на спині товаришів (за допомогою скотча) всі картки. Дитина одержує ту або іншу картку, якщо його товариші вважають, що він володіє цією якістю.

За сигналом дорослого діти припиняють гру і, звичайно, з великим нетерпінням знімають зі спини «здобич».

Під час обговорення можна запитати у дітей, чи приємно одержувати картки. Потім можна з'ясувати, що приємніше — дарувати хороші слова іншим або одержувати їх самому. Найчастіше діти говорять, що подобається і дарувати, і одержувати. Тоді ведучий може звернути їхню увагу на тих, хто зовсім не отримував карток або отримував їх зовсім мало. Звичайно, ці діти визнають, що вони із задоволенням дарували картки, але їм би теж хотілося отримати такі подарунки.

Як правило, при повторному проведенні гри ображених дітей не залишається.

Гра «Похвалилки»

(О. К. Лютова, Г. Б. Моніна)

Діти сидять у колі (або за партами). Кожен одержує картку, на якій зафіксовано яку-небудь схвалювальну оточуючими дію або вчинок. Формулювання обов'язково починається словами — «Одного разу я...» Наприклад: «Одного разу я допоміг товаришу в садочку одягнутись на прогулянку» або «Одного разу я швидко виконав апікацію» тощо.

На міркування завдання дається 2-3 хвилини, після чого кожна дитина по черзі робить коротке повідомлення про те, як одного разу вона вправно виконала саме те, що вказано в її картці.

Після того, як всі діти висловляться, дорослий може узагальнити сказане. Якщо ж діти готові до узагальнення без допомоги дорослого, нехай вони це зроблять самостійно.

На закінчення можна провести бесіду про те, що кожна дитина володіє якими-небудь талантами, але для того, щоб це помітити, необхідно уважно, дбайливо і доброзичливо відноситися до людей, які оточують.

Гра «Чарівна квітка поваги/гідності»

Мета: вчити виявляти свою індивідуальність, представляти себе іншим дітям групи; вчити розповідати про свої гідні вчинки.

Хід гри. Дітям пропонують уявити себе маленькими паростками квітів. За бажанням вони обирають, хто якою квіткою буде. Розповідають про себе: де і з ким росте квітка, які гідні вчинки робить, як себе почуває після їх здійснення, чи завжди отримує задоволення після вчинку, які емоції супроводжують гідний вчинок.

Гра «Як вчинити?»

Мета: моделювання поведінки дитини в конкретних життєвих ситуаціях.

Хід гри. Вихователь пропонує пограти в гру і дає наступну інструкцію: «Я пропонуватиму вам різні ситуації, а ви спробуйте розповісти, як ви зазвичай поводитесь в цих ситуаціях або як можна вчинити». Наприклад, дитина розповідає вірші на святковому ранку. Педагог просить зобразити, як завжди поведуться діти. Якщо дітям важко це зробити, то дорослий може сам зобразити дитину. Потім вихователь пропонує змоделювати поведінку, де діти не хвилюватимуться: теребити край шортів (плаття), накручують на палець волосся, дивляться тільки в кут або убік тощо. Якщо дітям важко це зробити, їм можна запропонувати прочитати вірш так, як читає його артист, сміливий хлопчик тощо.

Подібну тактику моделювання педагог може використовувати з будь-якими ситуаціями, де у дітей виявляється підвищений рівень тривожності. Проте вихователю необхідно пам'ятати, що не можна наводити в приклад інших дітей групи, яку відвідує дитина.

Гра «Відгадай настрій»

Мета: вчити дітей вгадувати настрій людей і якою якістю потрібно скористатися у цей момент.

Ігровий матеріал. Картинки з емоційними станами людей.

Хід гри. Спочатку вихователь з'ясовує у дітей, які емоційні стани вони знають (радість, смуток, переляк, байдужість, обурення і т.п.). Після цього діти аналізують засоби виразу, що дозволяють оточуючим правильно зрозуміти їх. Потім дорослим пропонуються різні ситуації, до яких необхідно підібрати найбільш відповідний настрій, стан, відчуття. Наприклад, ситуація «заблукали в лісі» — який настрій, відчуття виникає відразу (смуток, страх, переляк); яка якість людини найбільше стане в нагоді у даній ситуації (рішучість, винахідливість, сміливість тощо).

У цій грі можна використовувати будь-які засоби виразності (міміка, жест, пантоміміка і т.п.). Наприклад, вихователь пропонує хлоп'ятам відобразити певний жест («Стій на місці!», «Я боюся», «Цього не можна робити», «Йдемо зі мною!», «Здрастуй!», «До швидкої зустрічі», «Хто це зробив?», «Давай помиримся!» тощо) і підібрати картинку (або виразити мімічно), відповідну емоційній реакції партнера на цей жест. Або показати частинами тіла (плечима, корпусом, руками, головою, носом, вухами, очима) певні стани: «Я пишаюсь», «Я стара і хвора людина», «Я найсильніший», «Ні», «Я дуже люблю ці цукерки», «Мені це не подобається», «Я бачу в небі веселку», «Я чую, десь струмочок дзюрчить», «Я сховався», «Де ж ви?», «Зараз я перестрибну цю калюжу» тощо.

Під час проведення гри повторно вихователь може запропонувати дітям наступні завдання:

а) підійти до стільця і розглянути його, неначе це королівський трон, невідома, але дуже красива квітка, стіг сіна, акваріум з рибками, багаття, величезне дерево, нова іграшка і т.п.;

б) передати один одному книгу, неначе це шматок смачного пирога, кришталева ваза, квітка доспілої кульбаби;

в) узяти зі столу нитку, неначе це змія, бісерні намиста, гаряча печена картопля, коник;

г) пройти по намальованій крейдою лінії, неначе це канат, широка дорога, вузька стежина в горах або вузький міст через річку;

д) прогулятися по багатолюдній вулиці, як солдат, як дуже стара людина, як «задавака», як балерина, як манекенниця, як людина, якій дуже тиснуть черевики або неначе вона несе важку ношу.

Після виконання будь-якого із завдань-показів вихователь спонукає дітей поділитися своїми відчуттями.

Гра «За що мене любить мама»

(О. К. Лютова, Г. Б. Моніна)

Діти сидять у колі (або за партами), кожна дитина по черзі говорить всім, за що її любить мама.

Потім можна попросити одного з дітей (за бажанням), щоб він повторив те, що сказали інші. В разі утруднення, діти можуть їй допомогти.

Після цього потрібно обговорити з дітьми, чи приємно їм було, щоб інші діти запам'ятали цю інформацію. Діти звичайно самі роблять висновки, що треба уважно відноситися до тих, хто їх оточує, і слухати їх.

Спочатку діти, щоб показатися значущими, розповідають, що мами люблять їх за те, що вони миють посуд, не заважають мамі писати дисертацію, люблять маленьку сестричку... Тільки після багатократного повторення цієї гри діти приходять до висновку, що їх люблять просто за те, що вони є [3].

Гра «Квітка доброти»

Педагог малює на дошці велику квітку доброти з серединкою у вигляді серця. Діти повинні подумати про те добро, яке вони можуть зробити один для одного, щоб їм всім жилося цікавіше. Кожен добрий вчинок, про який розкажуть діти, дарує квітці нову пелюстку. Щоб квітка доброти ожила, протягом дня діти виконують те, про що вони розповіли.

Бесіда

Питання і завдання для бесіди:

— Уявіть, що добра чарівниця подарувала вам скриньку з дарами доброти. Перерахуйте ці дари. (Хороший характер, усмішка, мрія, любов до людей, вміння прощати, хороший друг тощо).

— Якби чарівниця попросила вас подарувати вашим рідним найдорогоцінніші з цих дарів, які з них ви їм подарували б, і чому?

Після гри можна запропонувати дітям організувати гру-драматизацію «Відвідини хворого», «Прихід у гості», «Відвідування театру / кафе» тощо.

Заняття на тему: «Ти живеш серед людей»

Мета: учити дітей дотримуватися належної поведінки у громадських місцях: не смітити, переходити вулицю, дотримуючись правил безпеки, виховувати звичку бути уважними до пасажирів громадського транспорту (поводитися скромно, поступатися місцем людям похилого віку, інвалідам, жінкам з маленькими дітьми тощо).

Хід заняття.

(Вихователь пропонує дітям послухати цікавий випадок).

— Чи любите ви їздити в автобусі, тролейбусі, трамваї? (Відповіді дітей).

Ось що трапилося одного разу в автобусі.

а) Коли автобус рушив з місця, Оленка, котра не трималась за поручень, не втрималась і ненароком штовхнула жінку, яка стояла поруч. Дівчинка одразу промовила «чарівне слово» і невдоволення на обличчі жінки змінилося усмішкою.

— Що сказала дівчинка?

— Які ще чарівні слова ви знаєте?

б) Ви з мамою зайшли до автобуса.

Там було дуже багато людей, але раптом ви побачили дівчинку, яка ходить з вами в одну групу, і почали голосно розмовляти. На вас звернули увагу всі пасажирі.

— Як ви думаєте, чи правильно ви вчинили?

(Доповнення, уточнення вихователем).

в) У неділю вранці хлопчику не спалося, він вийшов на повір'я і почав голосно кликати свого друга, який жив на п'ятому поверсі.

— Що в поведінці хлопчика є неправильним?

г) Вулицею йшла жінка. Раптом у неї з кишені випали окуляри. Ви йшли позаду з мамою. Як би ви вчинили?

(Читання вірша Г. Бойка «Хто байдужий?» Аналіз твору).

Гра «Закінчи речення»

— Якщо я навмисно зачепив перехожого, я повинен...

— Коли мені необхідно звернутися з проханням, я...

— Якщо мені треба пройти на своє місце в кінотеатрі, я...

Робота над прислів'ями.

— За добре слово не платять, а скажеш — усім приємно!

— Шануй людей і тебе шануватимуть.

Підсумок заняття.

Дидактична гра «Зоряний малюнок»

Мета: вчити дітей розуміти, що власне ім'я, прізвище вказує на індивідуальність, на статеву, родинну належність. Закріпити уявлення про зірки. Навчити складати та впізнавати на малюнку свій «Зоряний малюнок» — знак Зодіаку.

Хід гри.

Вихователь (опитує кількох дітей).

— Назвіть себе. Якого ми роду?

— Хто ви (дівчинка чи хлопчик)! Кожна дитина, доросла людина має ім'я, прізвище, яке вказує, хто ми, якого роду, до якої родини належимо, хто наші батьки. Кожна дитина має маму, тата, дідусів і бабусь, братиків і сестричок. Це велике щастя і радість для вас. Але найбільше радіє дитина і кожна людина Дню свого народження.

— Коли ви народилися? І скільки вам років? (Опитує кількох дітей). Коли народилися ви, ось там, високо в небі, в космосі загорілася зірочка (адже на небі зірок багато, як людей на планеті Земля).

— Ви щодень підростаєте і щодень росте-розростається ваша Зірочка і утворює малюнок.

— У мене є конверти із малюнками, які зорі намалювали вам. (Кожна дитина одержує індивідуальний конверт, відповідно до свого Дня народження).

— Ваше завдання скласти ці пазли у малюнок, і ви побачите, що ж для кожного з вас намалювали ваші зорі. (Самостійна робота дітей із роздатковими малюнками — пазлами, розповідь дітей про те, що їм намалювали їхні зірки, які зоряні малюнки у них вийшли).

Дидактичні мовленнєві ігри та вправи з морального виховання:

1. Скажи навпаки.

Мета: навчати називати моральні якості; формувати розуміння, що людей цінують за їхні моральні якості.

Добрий — злий, веселий — сумний, сварливий — миролюбний, сміливий — боязкий, щирий — потайний, жалісливий — черствий, милосердний — жорстокий, працьовитий — ледачий.

2. Скажи, який?

Мета: формувати вміння визначати та називати чесноти людей.

Мама — добра, ніжна, ласкава, лагідна...

Тато — сильний, сміливий, працьовитий...

Бабуся — лагідна, добра, роботяща, старенька...

Дівчинка, хлопчик...

3. Закінчи речення.

Мета: формувати вміння визначати та оцінювати вчинки оточуючих. Добрі діти батьків радують, а погані... Марійка бабусі допомагала, а Сергій... Данилко з друзями ділиться, а Тарас...

4. Назви якомога більше ознак.

Мета: формувати вміння називати якості свої та оточуючих.
Я — який? Мій друг — який? Моя мама — яка?

5. Відповідай швидко і точно.

Мета: формувати вміння оцінювати взаємини людей.

Бабуся старенька, а мама...

Хороший друг пожаліє, а поганий...

Щира людина поділиться, а скупа...

Ввічлива людина попросить, а не ввічлива...

6. Запитую — відповідай.

Мета: формувати обізнаність про оточуючих, їхні індивідуальні особливості.

Як звати твою маму? Як звати тата? Як тата звати по батькові?
Імена бабусь, дідусів? Хто твій друг? У які ігри ви любите гратися?

7. Закінчи прислів'я.

Мета: ознайомити з етичними еталонами поведінки; розвивати логічне мислення.

Без терпіння немає —... (уміння).

Шила в мішку —... (не заховаєш).

Друга шукай, а знайдеш —... (тримай).

Праця годує, а лень —... (марнує).

Шануй батька й неньку й тобі буде —... (гладенько).

8. Що було б, якби...?

Мета: учити розв'язувати проблемну ситуацію, беручи до уваги етичні еталони.

Що було б, якби вихователька не прийшла на роботу?

Що було б, якби кухар не зварив обід?

Що було б, якби тато не заробляв гроші?

Якби в мене захворіла киця, то...

Якби мама купила багато цукерок, то...

Вередувати не можна, бо...

Потрібно слухати маму, тому що...

За столом не можна пустувати, тому що...

Якби я був чарівником, то...

Якби я був чарівником, для мами зробив би ось що...

Якби я був чарівником, зробив би багато добрих справ, а саме...

9. Коли? Якщо?

Мета: виховувати почуття емпатії та повагу до оточуючих.

Якщо мама стомилася, ... (слід гратися тихо).

Коли завершив гру, ... (необхідно прибрати іграшки).

Якщо другові сумно, ... (потрібно розважити його).

10. Як можна сказати?

Мета: формувати вміння диференціювати почуття.

Усмішка яка? (Весела, сумна, крива, щира, недобра...)

Вчинки які? (Добрі, погані, злі...)
Любить вилежуватися — лежень.
Не дякує — невдячний.
Зичить добре — доброзичливий.
Має добре серце — добросердий, гідний.

11. Чарівна пір'їнка.

Моральний розвиток: учити аналізувати та оцінювати свої вчинки.
Діти утворюють коло. Вихователь дає кольорову пір'їнку комусь із дітей. Дитина, яка отримала пір'їнку, розповідає про свій гідний вчинок і передає її іншій дитині.

12. Як почуваєшся?

Мета: формувати розуміння впливу вчинків на почуття оточуючих.

Вихователь пропонує до розгляду та аналізу малюнки, на яких зображено проблемні ситуації. На малюнках відсутні обличчя у деяких персонажів. Вихователь пропонує дітям описати ситуацію на малюнку та почуття персонажів.

Тема заняття: «У світі ввічливих слів»

Мета: сприяти накопиченню досвіду у використанні ввічливих слів під час спілкування з дорослими та однолітками; збагачувати активний словник дітей; вчити використовувати різноманітні форми ввічливих слів, у тактовній формі виявляти відмову, незгоду; формувати етичні уявлення щодо культури спілкування; розвивати діалогічне та монологічне мовлення, інтонаційну культуру та виразність мовлення; виховувати ініціативність у встановленні товариських стосунків між однолітками.

- Читання оповідання В. Осєєвої «Чарівне слово».
- Виведення моральних правил.
- Мовленнєва гра «Чарівний клубочок» (ввічливі слова).
- Тренінг поведінки: театралізація педагогічних ситуацій за оповіданням «Чарівне слово».
- Бесіда «Дошкільнята — ввічливі малята».
- Виведення моральних правил.
- Мовленнєва гра «Цікава історія» (на основі оповідання «Чарівне слово»).
- Етюди щодо передавання емоцій.
- Гра-перетворення «Лев та кошеня».
- Домашнє завдання: сумісна робота з батьками — складання казки про ввічливість.

Тема заняття: «Розумніший той, хто поступається»

Мета: формувати вміння правильно поводитися у проблемних ситуаціях; виховувати почуття поваги до своїх товаришів, уміння

поступатися одне одному, а також своїми бажаннями на користь товариша.

Словникова робота: пояснити слово «спільно»; запропонувати полічити, скільки слів у приказці «Розумніший той, хто поступається».

Підготовка. Проведення бесіди на тему: «Хто твій друг і чому»; ознайомлення зі змістом приказки «Розумніший той, хто поступається»; читання творів про дружбу.

Хід бесіди.

На початку заняття запропонувати дітям послухати розповідь: «Один раз посварилися Вова з Глібом».

«Обличчя в них розчервонілися, стали некрасивими. Вова тягнув до себе стілець, Гліб — до себе. Вони голосно кричали: «Віддай, це я перший узяв», «Це мій стілець!».

Дарма вихователька намагалася помирити їх і заспокоїти. Вони так розсердилися, що нічого не чули. Ще б трішки — й стілець розламався на частини. Але раптом Вова щось згадав. Обличчя його посвітлішало, засяяло від посмішки. «Бери цей стілець, — сказав він, — а я принесу собі інший». І стало його обличчя таким добрим, таким гарним, що всі діти перестали говорити й подивилися на нього».

— Як ви думаєте, що згадав Вова?

Вихователь запитує в дітей, чи всі в нашій групі вміють поступатися одне одному. Нагадує випадки, коли діти не поступалися один одному. Робить висновок сам або підводить дітей до розуміння того, що поступатися потрібно всім, тобто кожному, а не завжди одному.

Потрібно зважати на бажання свого товариша, особливо коли йому щось дуже хочеться, тоді він поступиться тобі наступного разу.

Тема заняття: «Бесіда за прислів'ями «Про дружбу»

Мета: навчати дітей розуміти зміст прислів'їв і приказок; учить визначати та називати моральні якості справжнього товариша; виховувати доброзичливе ставлення до товаришів.

Підготовка: вивчення прислів'їв та приказок про дружбу; читання розповіді «Два товариша» Л. Толстого; проведення бесід на теми: «Кого можна назвати справжнім товаришем», «Що ми зробили доброго для своїх друзів».

Словникова робота: вправляти дітей у називанні моральних якостей людини; дати завдання назвати слова — якості, які притаманні справжньому товаришу.

Хід бесіди.

Вихователь.

— Кого можна назвати товаришем?

Вихователь пропонує проаналізувати прислів'я й приказки про дружбу: «Сам гинь, а товариша виручай», «Друга шукай, а знай-

деш — бережи», «Старий друг, краще нових двох», «Бажаєш грошей мішка — не завести друга».

Вихователь пропонує дітям розповісти про своїх товаришів і порівняти розповіді з прислів'ями.

— Які прислів'я можна застосувати до оповідань: «Двоє товаришів», «Двоє жадібних ведмежат», «Лисиця й вовк?» [5]

Розділ III. Національна гідність

Гра «Рідну землю, де живемо, Україною зовемо»

Конституція України: ст. 52, 53.

Закон України «Про охорону дитинства»: ст. 7, 23.

Конвенція ООН: ст. 5, 10, 20, 29, 30, 32.

Мета: надавати дітям знання про право на Батьківщину; формувати розуміння терміна «Батьківщина»; ознайомлювати дітей із символами України, історичними та національними пам'ятками; збагачувати словниковий запас дітей словами: *колодязь, хата, калина, Петриківка* та ін.; виховувати у дітей почуття любові та шанобливого ставлення до рідної країни, її історії, пам'яток.

Обладнання: добірка предметних та сюжетних карток за темою «Символи України». На столі лежать картки зображенням донизу. Вихователь пропонує дітям брати по одній картці та розповідати, що на ній зображено, а також яким є його застосування [2].

Вікторина для дітей на тему: «Україна — моя Батьківщина»

Мета: узагальнити знання дітей про Україну як рідну країну.

1. Як називається країна, в якій ти живеш?
2. Як називається столиця України?
3. Назви відомі тобі символи України.
4. За що ти любиш Україну?
5. Які рослинні, тваринні символи України ти знаєш?
6. Назви відомі тобі свята українського народу.
7. Назви відомих людей нашого краю. Чим вони відомі?

Вікторина для дітей на тему: «Київ — столиця України»

Мета: узагальнити знання дітей про Київ як столицю України.

1. Як називається столиця України?
2. Що зображено на гербі Києва?
3. Розкажи відомі тобі легенду про походження Києва.
4. Як називається головна вулиця столиці?
5. Які цікаві пам'ятки міста ти знаєш?
6. Які пісні, вірші про Київ ти знаєш?

Дидактична гра «Інтерв'ю»

Мета: поглибити та закріпити знання про свою сім'ю, про себе, свій день народження. Вправляти у веденні діалогу, вмінні висловлювати власну думку, виявляти ініціативу у спілкуванні з доросли-

ми, розвивати діалогічне та зв'язне мовлення дітей. Виховувати почуття поваги, любові до своєї сім'ї.

Хід гри.

Вихователь (декламує уривок вірша «Моя сім'я», можна використати інший вірш про сім'ю).

Тато, мама, брат і я
Це не вся моя сім'я!
Я ще маю два діди,
І оба без бороди!
Я ще маю дві бабусі,
І обі вони Ганнусі.
Кажуть люди, що сім'я
Має мати аж сім «Я».

— Ось такий жартівливий віршик написав поет про сім'ю.

— З кого складається сім'я у вірші?

— Хто є у вашій сім'ї? (Опитує дітей).

— А зараз я пропоную пограти у цікаву гру, яка називається «Інтерв'ю».

Усі ви дивитесь телевизор і бачите, як журналісти ведуть розмову із видатними людьми України: Президентом, депутатами Верховної Ради, письменниками, вчителями, лікарями, людьми різних професій. Вони запитують і отримують відповідь. Це означає — вони у цих людей беруть інтерв'ю. Сьогодні я буду журналістом, а ви знаменитими людьми. Отже, я у вас буду брати інтерв'ю. На мої запитання необхідно давати повні відповіді.

Але перше інтерв'ю я візьму у нашої гості (логопед, медсестра, вихователь іншої групи).

Запитання до гості:

— Назвіться, будь ласка! Хто ви і де живете? Де працюєте?

— Яка Ваша сім'я?

— Якщо не секрет, то скільки Вам років, і коли Ви народилися?

— Ваша улюблена справа?

Вихователь — «журналіст» (роль).

— Бачите, як гарно. Чітко відповіла наша гостя на мої запитання. Зараз я буду брати інтерв'ю у вас, вихованців старшої групи. Запитання до дітей:

— Як тебе звати? Твоє прізвище?

— Назви свою домашню адресу.

— Коли ти народився?

— Скільки тобі років?

— Яка твоя сім'я? Як їх звати?

— Де і ким працюють твої батьки?

— Твоє улюблене заняття?

— Назви свою улюблену домашню їжу? А що ти найбільше любиш у дитсадку із їжі? (Опитує кількох дітей).

— Дякую усім, хто так багато мені розповів про себе. Я знаю, що кожен із вас має свою родину — тата і маму, братика і сестричку, дідуса і бабусю. Ви їх дуже любите, а вони люблять і піклуються про вас.

Дидактична гра «Клубок з думок»

Мета: закріпити знання дітей про родину, місто, державу. Формувати у дітей вміння висловлювати власну думку. Виховувати патріотичні почуття.

Хід гри.

— Сьогодні ми з вами будемо розмовляти про вашу сім'ю, поговоримо про найстаріших членів вашої родини. В народі кажуть: «Нема у світі дорожчого, як родина».

— Кожна родина має свій початок, але не має кінця. Початком кожної родини є найстаріші її члени.

Бесіда за запитаннями:

— Хто у ваших сім'ях, родинках найстаріший?

(Бабуся, дідусь, прабабуся, прадідусь)

— А хто така бабуся? Дідусь? Прабабуся? Прадідусь?

(Бабуся — це мамина або татова мама. Дідусь — мамин або татів тато)

— За що ви любите свою бабусю (прабабусю), дідуса (прадідуса)?

— Чому про бабусь кажуть, що то мудрість народу?

— Пригадайте, які казочки, пісеньки вам розказувала чи співала бабуся?

— А що цікавого вам розповідав дідусь?

— Як ми повинні відноситися до найстаріших членів нашої родини?

— Якими ласкавими словами ми називаємо їх?

Домашнє завдання.

Розпитати вдома про свій рід: ким були ваші предки? Де жили? Чим займалися?

Склад сім'ї/родини

Конституція України: ст. 52, 53.

Закон України «Про охорону дитинства»: ст. 7, 8, 18.

Конвенція ООН: ст. 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 17, 23, 30, 32.

Мета: формувати у дітей уявлення про поняття: «сім'я», «родина», «склад родини»; розвивати вміння дошкільників осмислювати та визначати взаємозв'язки у родині; виховувати у дошкільників шанобливе ставлення до членів своєї родини, повагу до інтересів, захоплень інших, до професії батьків.

Обладнання: сюжетні картинки із зображенням родини з різною кількістю членів.

Хід гри. Вихователь пропонує дитині обрати малюнок, що символізує кількісний склад її родини, пропонує розповісти про кожного члена сім'ї [2].

Розповідь вихователя про козаків

На острові Хортиця жили давно козаки. Цей острів посеред річки Дніпра. Дістатися туди було дуже важко. Чому?

Треба було переплисти Дніпровські пороги. Що це таке? Пороги — величезні камені, що лежать на дні ріки, а видно їх аж над водою. Довкола тих каменів вода крутиться, перевертає човни і розбиває їх. Тільки сміливі могли подолати ці пороги.

На острові Хортиця збиралися воїни, які захищали свій народ. Від кого?

У давнину турки і татари заважали українцям мирно жити. Вони нападали на села, забирали худобу й добро, палили хати, старих людей вбивали, а молодих і здорових везли у місто Царгород. Там їх продавали на ринку. Продані люди ставали невольниками і вже не могли повернутися додому. Так і вмирали на чужині.

Козаки навчилися робити легкі човни-чайки. Ці човни, мов птахи, перелітали через Дніпровські пороги і швидко наздоганяли важкі турецькі кораблі-галери. Козаки захоплювали кораблі й звільняли полонених. Іноді збиралося ціле козацьке військо походом на Царгород. Про такі походи народ складав думи-пісні й прославляв своїх воїнів-козаків.

(За Вірою Пароноюю)

Розповідь вихователя Казка про Київ

Жили собі три брати — Кий, Щек та Хорив. І була в них сестра — красуня Либідь. Брати ходили на полювання, ловили рибу, а Либідь, — наведе лад у хаті, сідала біля вікна, рушники вишивала та братів виглядала. Поверталися вони завжди з повнісінькими кошиками риби, грибів та ягід. Усього в тім краї було вдосталь.

Аж почув про багату землю і красуню Либідь лютий триголовий Змій. Налетів уночі, трьох братів залізними ланцюгами до трьох гір і прикував, красуні ж сестрі звелів негайно в зміїне царство збиратись.

Напружив Кий усю свою силу, розірвав залізні ланцюги; схопив величезного меча і вдарив змія в серце. Та встигло триголове чудовисько випустити у Кия безліч вогняних стріл, і той помер.

Дуже побивалася за братом Либідь. Вона плакала день і ніч, цілий рік і наплакала річку сліз.

Попливли по річці кораблі, і на них припливли люди.

На тому місці, де загинув сміливий Кий, люди збудували велике місто, яке назвали Києвом. Річку назвали Либіддю, а три гори, до яких Змій прикував братів, — Киявицею, Щекавицею та Хоревницею.

(За Валентиною Байковою)

Висновки. З метою визначення ефективності отриманих експериментальних даних у ході апробації методики виховання культури гідності ми паралельно проводили педагогічне спостереження за поведінкою старших дошкільників (за програмою спостереження), що дозволило перевірити і доповнити результати. Проведене дослідження дало змогу відмітити зміни в бік покращення поведінки вихованців за рівнями.

Як показав формувальний етап дослідження, найбільш дієвими виявились: ігрові методи, методи моделювання поведінкових ситуацій, етичні бесіди, обговорення поведінки героїв за змістом прослуханих творів.

Проведене дослідження підтвердило основні положення гіпотези, дало змогу визначити перспективи наступної роботи в даному напрямку. В ході експериментальної роботи виявились ефективними розроблені педагогічні умови виховання культури гідності старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу: оновлення змісту морально-етичного виховання, його спрямування на розвиток особистості як найвищої цінності; впровадження основ гуманістичної взаємодії партнерів по спілкуванню: дітей батьків та педагогів; формування зачатків здорової позитивної Я-концепції дитини-дошкільника; оптимізація комплексу різноманітних форм та методів виховання та запровадження їх у роботу з дітьми в повсякденному житті.

Література:

1. Бех І.Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості / І.Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / ред. О.В. Сухомлинська, І.Д. Бех [та ін.] / Інститут проблем виховання. — Вип. 12. — К. : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. — С. 5-18.
2. Булейко О.М. Дидактичні ігри з правового виховання / О.М. Булейко // Дошкільний навчальний заклад. — 2007. — № 5. — С. 25-29.
3. Диагностика и развитие личностной сферы детей дошкольного возраста. Тесты. Игры. Упражнения / Н.В. Краснощекова. — Ростов-н/Д. : Феникс, 2006. — 299 с.
4. Кононко О.Л. Плекаємо в малечі почуття самовартісності / Олена Леонтіївна Кононко. — Х. : Ранок, 2008. — 141 с.
5. Розалевич Л.І. Моральне виховання дітей дошкільного віку / Л.І. Розалевич // Дошкільний навчальний заклад. — 2010. — № 7 (43). — С. 28-46.

Наукове видання

Маруніна Галина Георгіївна

ВИХОВАННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ ГІДНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Методичні рекомендації

Технічний редактор *О.М. Корнілов*
Комп'ютерна верстка *В.М. Яценко*
Редактор *О.О. Калашник*
Оформлення обкладинки *К.А. Бобровницька*

Видано державним коштом. Продаж заборонено.

Підп. до друку 12.09.2014. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. др. арк. 1,5.
Замовлення № 2484. Наклад 300 прим.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.
25006, м. Кіровоград, вул. Декабристів, 29
тел./факс (0522) 22-79-30, 32-17-05
E-mail: design@imex.kr.ua